

□

ЕКСПЕРТНИЙ КОМЕНТАР

Інституту релігійної свободи

до проекту Закону № 4128

(щодо зміни релігійними громадами підлеглості)

□

Передусім, наголошуємо на тому, що значні ризики для релігійної свободи виникають у випадках поспішного прийняття змін до законодавства про свободу совісті та релігійні організації – одразу у першому читанні (в цілому як закон), минаючи друге читання та позбавляючи парламентарів, експертів і зацікавлених релігійних організацій можливості удосконалити пропоновані зміни своїми поправками. Вважаємо таку практику неприпустимою та джерелом нових проблем і конфліктів у релігійному середовищі.

Не зважаючи на значну політизацію дискусії навколо проекту Закону про внесення змін до Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» щодо зміни релігійними громадами підлеглості ([реєстр. № 4128](#)), Інститут релігійної свободи звертає увагу на суто юридичні зауваження, які обумовлюють необхідність більш ґрунтовного доопрацювання цього законопроекту, а саме:

1. Проект Закону № 4128, у запропонованій Комітетом редакції ([Висновок від 01.06.2016 р.](#)), не враховує специфіку релігійних громад з фіксованим членством або чіткими вимогами до членства у власних статутах (таких як хрещення, конфірмація, катехізація, обрізання, належність до чоловічої статі, тощо). Адже для самоврядності та автономності таких релігійних організацій, а це тисячі громад в Україні зі статусом юридичної особи, є реальною загрозою поява законодавчої норми про можливість визначити приналежність до релігійної громади шляхом “самоідентифікації” та “участі у релігійному житті громади”.

Набуття у такий спосіб права голосу на загальних зборах для осіб, які не є членами таких релігійних громад, може призвести до появи нових конфліктів, адже внутрішні настанови релігійної громади, закріплені у її статуті чи інших внутрішніх документах, будуть прямо суперечити процедурі, запропонованій проектом № 4128.

2. Окрім цього законопроект № 4128 містить неузгоджену термінологію, яка на практиці не спростить процес зміни релігійними громадами підлеглості, а навпаки – може ще більш його ускладнити і заплутати.

Зокрема, у змінах до статті 8 Закону одночасно згадуються такі терміни: 1) “особи, що належать до релігійної громади шляхом самоідентифікації”, 2) “віруючі громадяни, присутні на загальних зборах” та 3) “члени конкретної релігійної громади, присутні на загальних зборах”.

Відсутність юридичної визначеності у запропонованих змінах несе загрозу двозначності тлумачення запропонованих змін, що не відповідає правилам юридичної техніки у законотворчому процесі. Крім цього, як наслідок, така неоднозначність у тексті Закону може призвести до загострення існуючих конфліктів, адже у такому випадку навіть суди опиняться в ситуації, коли їм доведеться тлумачити ці норми на власний розсуд та приймати неоднозначні суперечливі рішення.

3. Зміни, запропоновані проектом № 4128, передбачають вільну зміну підлеглості релігійної громади у канонічних і організаційних питаннях будь-яким діючим в Україні та за її межами релігійним центрам (управлінням) *“шляхом реєстрації нової редакції статуту (положення) або змін та доповнень до нього”*

. Водночас пункт 11 частини 1 статті 15 Закону України «Про державну реєстрацію

юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» передбачає внесення змін до установчого документу (статуту) юридичної особи лише у формі нової редакції. Такої форми оновлення статуту юридичної особи, як “внесення змін або доповнень до статуту”, законодавство України вже не передбачає.

Відтак, внесення до статті 8 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» згаданого формулювання, запропонованого проектом № 4128, призведе до неузгодженості процедури реєстрації статутів релігійних організацій обласними державними адміністраціями, з одного боку, та державними реєстраторами, з іншого.

4. Крім цього, запровадження норми про прийняття рішення про зміну підлеглості релігійної громади голосами *“простої більшості осіб, присутніх на загальних зборах віруючих громадян”* не відповідає статутам більшості релігійних громад, згідно яких зміни до статуту приймаються кваліфікованою більшістю у 3/4 голосів. Це пов’язано із положеннями статті 98 Цивільного кодексу України, які передбачають, що *“рішення про внесення змін до статуту товариства... приймаються більшістю не менш як у 3/4 голосів, якщо інше не встановлено законом”*

Слід зауважити, що саме на підставі цієї норми ЦК України посадові особи обласних державних адміністрацій спонукали релігійні громади коригувати їхні статuti під час проходження нещодавньої обов’язкової перереєстрації. Як відомо, з серпня 2015 року та до кінця 2017 року тривав процес перереєстрації статутів релігійних організацій через законодавчу вимогу приведення їх у відповідність до нових положень Податкового кодексу України з метою збереження їх неприбуткового статусу.

Таким чином, у разі ухвалення проекту Закону № 4128 у нинішній редакції виникне ситуація, що всі перереєстровані раніше статuti релігійних громад виявляться такими, що знов не відповідають чинному законодавству України, а відтак – потребуватимуть повторної перереєстрації. Водночас законопроект № 4128 не дає відповіді на питання, як мають діяти органи влади чи суди у разі виникнення суперечності між нормами статуту релігійної громади та новими нормами Закону, зокрема у процесі оформлення переходу релігійної громади в інше канонічне підпорядкування.

5. Загальний підхід, запропонований проектом Закону № 4128, містить ознаки

невиправданого втручання держави у внутрішні справи релігійних громад, необхідність якого в демократичному суспільстві є сумнівною, а також може призвести до порушень міжнародних зобов'язань України в сфері гарантування свободи совісті та релігії. Зокрема, занепокоєння викликає сама ідея нав'язування з боку держави через закон уніфікованих критеріїв визначення членства у всіх релігійних громадах усіх конфесій, порядку прийняття рішень загальними зборами всіх релігійних громад та їх оформлення, що належить до сфери внутрішньої самоорганізації та автономії релігійних громад.

Ці зауваження до української влади раніше вже висловлювалися Європейським Судом з прав людини у рішенні 2007 року [по справі «Свято-Михайлівська Парафія проти України»](#) (Заява № 77703/01). Серед іншого у п.146 Суд наголосив, що релігійна організація має право на власний розсуд визначати, в який спосіб вона вирішуватиме, чи приймати нових членів, визначатиме критерії членства та процедуру обрання органів управління, оскільки з точки зору статті 9 Європейської Конвенції з прав людини, взятої разом зі статтею 11, ці рішення лежать у площині приватного права та не мають бути об'єктом втручання з боку органів державної влади, якщо вони не порушують прав інших осіб, чи підпадають під обмеження, встановлені пунктами 2 статей 9 та 11 Конвенції. *“Іншими словами, держава не може зобов'язати легально існуюче приватно-правове об'єднання прийняти нових та виключити обраних членів. Втручання такого роду суперечитиме свободі релігійних об'єднань вільно регулювати свою поведінку та вільно вести свої справи”*,
– наголосив Європейський Суд.

“Суд нагадує, що релігійні об'єднання вправі визначати на власний розсуд спосіб, в який вони прийматимуть нових та виключатимуть існуючих членів. Внутрішня структура релігійної організації та норми, що регулюють членство в ній, мають розглядатися як спосіб, в який такі організації виражають їх погляди та дотримуються своїх релігійних традицій. Суд вказує, що право на свободу віросповідання виключає будь-які повноваження держави оцінювати легітимність способу вираження релігійних поглядів”,
– підкреслюється у п. 150 рішення по цій справі, яку Україна прогнала в Європейському Суді.

Враховуючи викладені зауваження, які ґрунтуються на суто юридичному аналізі пропонуваніх змін, **Інститут релігійної свободи рекомендує Голові Верховної Ради, керівництву профільного Комітету та парламентським фракціям і групам ініціювати більш ґрунтовне доопрацювання проекту Закону про внесення змін до Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» щодо зміни релігійними громадами підлеглості (реєстр. № 4128), зокрема не оминати процедуру другого читання цього законопроекту**

Для кращого опрацювання цього законопроекту пропонуємо залучити Робочу групу з узагальнення пропозицій, напрацювань і підготовки проектів законодавчих актів щодо свободи совісті в Україні, створену 25.11.2015 року при Комітеті з питань культури і духовності, а також зацікавлених представників Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій, інших конфесій.

Підписуйтеся на сторінку ІРС в [Facebook](#) і [Twitter](#) – експертний погляд на законодавство і релігійне життя в Україні та світі.

Інститут релігійної свободи, Київ

www.irs.in.ua